

Fekete György

Az Élet szépség – Csodáld meg

■ Számlálhatatlan azoknak a meghatározásoknak, kereséseknek a sora, amelyek a szépség magyarázatára születnek az idők folyamán. Az esztétika tudománya maga is könyvtárnyi vizsgálatot és megállapítást rögzített szerte a világon, s gyakorló művészek hada vállalkozott saját tapasztalatainak rögzítésére. Van ezek között meglepő, misztikus, szépelgő, tudálékos, gyakran meghökkentő és érthetetlen is. S természetesen őszinte és szívet is melengető. Léteznek illúziókat keltő megfogalmazások, s mind gyakrabban illúziókat lerombolók, ahogy az időket egyre materialisabb nézőpontok uralják. Annyi mindebből sejthető, hogy a szépségnek nincsenek kánonjai, s szinte csak a természeti szépség dolgában van valamiféle hallgatólagos megegyezésféle ma a világon.

Courbet, a zseniális francia festő erről így írt: „A szép ott van a természetben és a valóságban, legkülönbözőbb formában, de ...a szép, csakúgy, mint az igazság összefügg a korrallal, melyben élünk és az egyéniséggel, amely képes azt felfogni.”

Nem mást jelent ez a gondolat, mint hogy a szépségideál jelentős része velünk születik, velünk változik.

Dosztojevszkij viszont láthatóan nem keres a szépség dolgában logikai magyarázatot, amikor így kiált fel: „A szépség: talány!” Baudelaire egyenesen imádatát fejezi ki híres mondatában minden szépség iránt, amikor beszédbe elegyedik a fogalommal és így szólítja meg: „oh szépség! Unt szívem örök oltára vagy!” Rodin a szépség hatalmát kiterjeszti az egész földkerekségre, amikor megállapítja: „A szépség mindenütt ott van. Nem rajta múlik, hogy nem tudjuk meglátni.”

A fentiek ismerete után szembetűnő, hogy a csodával való szerves összefüggés valahogy mindegyikből hiányzik. Okát abban látom, hogy mindegyik idézet alkotóművéstől származik, aki a szépet önnön mestersége felől szemléli, s nem a csodálkozó befogadó oldaláról. Vagyis ők létrehozzák a csodát, s nem ámulatba esnek felette.

Ekkor szól közbe – képletesen – egy tiszteletreméltó

idős nővér Kalkuttából, és ezt mondja: „Az Élet szépség – csodáld meg.”

Vagyis szép az, ami újra és újra csodálkozásra készít bennünket. Mert a szépség törvényszerűségekkel és tapasztalati úton meg nem magyarázható jelenség. „Az életöröm egyik ujjongó csatakiáltása a: szép!” – foglalta össze számunkra Móricz Zsigmond.

Téves az a gyakran tapasztalt beidegződés, hogy a szépség valami hatalmas, gigantikus, bombasztikus különöség, drága és elérhetetlen, ezért nélkülözhető és sok tekintetben felesleges is. Éppen ellenkezőleg. Titka pontosan abban van, hogy nincs eleve kijelölt helye, megjelenési formája, elérhetetlen ára, privilégiuma. A nyitott szem és a nyitott szív számára nincsen a tekintetnek olyan nézőszöge, ahol ne állna elénk biztató szemével, és ne sugallná: nézz, hallgass, olvass, végy kézbe, mondj magadénak...

Mint mindent, ezeknek az üzeneteknek a meghallását, felfogását és cselekedetre váltását is tanulni kell. Ennek a tanulásnak pedig ugyancsak meglesz a csodája, amit Flaubert fogalmaz meg félreérthetetlenül így: „Nagy gyönyörűség tanulni, a Szép közvetítésével magunkba fogadni az Igazat.”

Ne gondoljuk azt, hogy ennek a tanulásnak, tapasztalásnak a terepe bárki számára is elérhetetlen. Minden szépség és minden igazság mindenkitől karnyújtásnyira van. Miként?

Hosszasan figyeljük parányi újszülöttünk arcát. Két szem, két fül, egy orr, egy száj. Haj, mint a csibék pihéje. Mint annak a mintegy tízmilliárd embernek a születése után, akik eddig éltek a Földön. Ez lehetne tehát a földkerekség legsematikusabb látványa. Csakhogy a cseppnyi fülek olyanok, mint az árvácska szirma nagymama ablakában. Az orrocsony ugyanúgy szuszog, mint nagyapa szokott a délutáni hintaszékben, amikor leveszi lábáról az álmot. Szemében a mama csillagszeme bujkál, homlokának dombja szakasztottan olyan, mint apáé, amikor félrefújja haját a szél. Íme a csoda: az egész így, együtt

maga a tökéletes szépség. Tízmilliárd külön-külön csoda.

Nézzük az ismerős szobrot, Petőfi Sándor vándordeák törekeny testét a bronz sötétzöldes patinája alatt, ahogy Ferenczy Béni műtermében világra jött. Anatómiai értelemben egyetlen porcikája sem szolgai másolat. Nincs benne semmi a győztes filmhősök pompázatos megjelenéséből. Sovány, félszeg és szegényes. De átüt a fémalakon a szellem nagysága, a megtanult verssorok roppant ereje, tájleírásainak bűvölete. A legendás reformkor hősenek népszerűtete, belső tüzekkel hevített szabad akarata uralja az anyagot, a technikát, és besétáltat bennünket is a történelmi időkbe. Mögé állunk gondolatban, mert neki elhiszük, hogy csoda lehet készülőben. Az esendő szoborban a szépség megmutatta új arcát.

Hallgatjuk Kodály *Psalmus Hungaricus*-át. Másodszor, ötödször, tizedszer. Annyiszor nyílik meg a menny fölöttünk, ahányszor az ismerős akkordokat kiröppenti a hangszerekből a karmester. A szépség kibomlik a hegedűk, brácsák, fagottok, dobok testéből, és belénk fészkelődik. Többek és jobbak leszünk ettől a csodától. Rossz emlékeinkből néhányat magunk mögött hagyunk, s mintha könnyebb lenne a lélegzetvétel. Szép volt, mondjuk elszoruló szívvel, amint kiballagunk a koncertteremből, s ekkor már nem a tudatlanság csodálkozik, hanem az átélésből fakadó bizonyosság: ez óra felért egy bűnbevallással és egy bűnbocsánattal.

Induljunk útra néha, mert nekünk magasodnak a hegyek, árnyékaikban mélységes völgyek alszanak, és az erdők sűrűje, lehet, hogy cseppkőbarlangot rejteget. Zöldellnek, aranylanak a mezők, mélán napoznak tenyerükön a búzavetések. Napraforgó-tányérok milliárdjai szemeznek a fénnel, és szelek kergetik az őzeket megszokott tisztásaikra legelni. Folyók, tavak vizében fürge halak rajzanak, majd az esti holdfény megpihen egy-egy kémény peremén, és hangtalan meséiről álmodni kezdenek az árván hagyott kisgyermek.

Lávafolyamként ömlik a szépség a nappali, éjszakai lét minden órájában. Ilyenkor a ki nem mozduló ember csukott szeme számára semmi sem történik. Csak szürkeség van, csak a szépség hiánya nyüszít, mert a csodák barlangja elől nincs, ki a követ elhengerítse.

Az Élet szépség – csodáld meg –, ismétlem. Ne elemzgesd, ne szedd szét darabjaira, ne okoskodj vele, csak fogadd magadba! Mert szépség a csend is, az ének is, ha tartalma van. Szép a születés, mert misztériumában akkor tisztul meg először a vér a fájdalomban. Szép lehet az öregség, mert benne nyerhetnek végleges értelmet a küzdelmek, a győzelmek, az áldozatok és a vereségek. Ekkor ugyanis már remény van arra, hogy békességgel

találkozzanak, szorítsanak kezét egymással és vegyüljenek össze gyermekeink sikereivel és gyarapodásával. Utódaink életében ugyanis megvan nemcsak mulasztásaink jóvátételének a reménye, hanem a mi örömeink megismételésének az esélye is.

Oszlassunk el végül még egy gyakori tévedést. Azt, hogy a csodálatos feletti csodálkozás a tudatlanságunkról árulkodik. A csodálkozás nem szégyen, nem gyengeség, hanem az Egek felé suttogott köszönet egyik formája. Felismerés, a szépségre adott spontán válasz. Válasz a különbre, a felemelőre, a meggyőzőre, vagyis az elismerés legősztönösebb gesztusa.

A félelmetesen ámulunk, a rettenetéstől félünk, a visszataszítótól undorodunk, a kedvest szeretjük. Megvetjük a hazugot, sajnáljuk a gyengét, keressük a hiányzót, szabadulunk a feleslegestől. Végtere is akkor mi a csodálkozás természete? A csodálkozás a közömböség tökéletes ellentéte. Részvétel így a szépség hatásának megőrzésében. A csodálkozás képessége pedig maga is egy olyan csoda, ami nélkül sokkal boldogtalanabbak lennénk mindnyájan.

Az Élet szépség, mondja a cím első fele. A szórend felcserélhető: a szépség – élet. A két változat együtt is igaz, és ez sem kevesebb egy igazi csodánál.